

Moška in ženska klapa Kastav leta 2017 (hrani arhiv Klape Kastav).

Moška in ženska klapa Kastav leta 2020 (hrani arhiv Klape Kastav).

ZAKANTAJMO, KAKO SU NAS VADILI / ZAPOJMO, KOT SO NAS UČILI

Ženska in moška klapa Kastav (Hrvaška)

Uvod

Posebne programa šole tradicijskega petja so se z Žensko in moško klapo¹ Kastav lotili v Kastavu, dobrih deset kilometrov severozahodno od Reke ob cesti Reka–Trst. Oba (vokalna) ansambla delujeta kot (samostojni) sekciji pod okriljem tamkajšnjega Kulturnega društva Kanat – Kastav: moški del od leta 1992, ženski pa od leta 1994. Umetniški vodja obeh je od leta 1994 edini profesionalni glasbenik, poklicni in šolani pevec ter redni član zbora HNK »Ivana pl. Zajca« na Reki, Saša Matovina (roj. 1970). Oba vokalna ansambla večinoma nastopata vsak zase, kar je smisel klapskega petja, veliko pa tudi skupaj. To je najbolj enakovredno in uravnoteženo sestavljeni mešani (pevski) zbor z enajstimi ženskimi in devetimi moškimi pevskimi glasovi. Podobni ansambli štejejo od pet do osem pevcev (pevk), ki praviloma pojejo *a cappella*. V preteklosti so se najprej pojavile moške zasedbe, pozneje še ženske, danes celo mešane. Značilne so za severno Istro in Dalmacijo, vse do Dubrovnika, vključno z otoki. Za medijsko popularizacijo klapskega petja je najzaslužnejši Festival dalmatinskih klap v Omišu. Festivalna »ponudba« se je do danes povečala, redne festivale pripravlja kar nekaj krajev: Buzet, Dubrava, Kaštel, Murter, Split, Strožanac, Srinje, Senj, Stobreč, Klis, Zagreb idr. Omenjeni festivali so največji promotorji klapske glasbe. Klape danes večinoma prepevajo pesmi, ki jih predstavljajo kot tradicionalne in nove skladbe. Doma in na tujem sta bila oba kastavska vokalna ansambla nešteto krat nagrajena, njihovi koncerti, posnetki in diskografske izdaje so znane širom sveta.

Po dosegljivih podatkih je (vsaj moški ansambel) dobitnik številnih domačih in tujih nagrad in priznanj. Vsaj po številu nastopov, če že ne po nagradah, je »absolutni« rekorder Festivala v Omišu. Poleg tega je dosegel 1. mesto na Festivalu v Buzetu (1999, 2002, 2004, 2007, 2011), 2. na zborovski Olimpijadi (Južna Koreja, 2002), zlato medaljo v kategoriji folklor *a cappella* in srebrno medaljo v kategoriji moških komornih zborov. Leta 2004 so prejeli na 1. Linzovih olimpijskih igrah (Avstrija) srebro in bron, na 3. Zborovskih olimpijskih igrah (Bremen, 2004) pa dve srebrni medalji itd.²

Za klapsko pesem je značilna posebna oblika, t. i. mestna dalmatinska ljudska pesem, ki se je afirmirala in današnja vrednost in celo umetniško kvaliteto dosegla prav zaradi promocije na festivalih in v medijih ter diskografiji. Njihova vsebina so mediteranske zgodbe lirske vsebine in serenadno razpoloženje. Izhajajo s širšega območja Sredozemlja, iz cerkvenega petja in melodike gregorijanskega korala, iz pesmi za časa narodnega preporoda, kancon in redkeje iz melosa Dalmatinske Zagore in množičnih pesmi. V novem času lahko v njih zaslišimo še vplive napevov zabavne glasbe. Klapske pesmi v izvorni obliki, »po sluhu«, brez kakršnekoli intervencije vodje (dirigenta) srečamo v enostavnih harmonizacijah, svobodnih priredbah melodij in v oblikah umetnih tvorb, komponiranih v duhu dalmatinske vokalne dediščine. Zanje je značilen še jezik, to je čakavščina,³ ki je

2 Cincinnati (ZDA, 2012), St. Louis (ZDA, 2010), Sankt Peterburg (Rusija, 2015), mednarodno zborovsko tekmovanje v Gradežu (Italija, 2016), festival v Opuzenu (Hrvaška, 2016) idr.

3 Tudi čakavština, čakavica, čakavsko narečje, čakavski jezik, čokavski jezik, čokavščina, čokavsko narečje. Ob kajkavščini in štokavščini je ena izmed treh največjih hrvaških jezikovnih narečnih skupin. Največ

1 Družina, skupina ljudi (pogovorno).

* Franc Križnar, dr. muzikologije, novinar in urednik Radia Slovenija v pokoju; franc.kriznar@siol.net.

narečje zahodne Hrvaške (spet: Dalmacija od Istre do Dubrovnika).

Na Slovenskem je analogno klapskemu petju petje v oktetih (moških) in podobnih manjših ženskih vokalnih zasedbah (od 4- do 9-članskih), poznamo pa tudi mešane zasedbe ženskih in moških (pevskih) glasov.

Projekt Zakantajmo, kot so nas učili ...

Leta 2017 sta si obe pevski klapi iz Kastava zamislili in začeli nov (skupni) projekt, s ciljem spodbujati zanimanje mladih generacij za vredno tradicijsko kulturo, v njihovem primeru za klapsko petje. Program je namenjenem učencem osnovne šole oz. njenim višjih razredom (pri nas zadnja triada OŠ, od 7. do 9. razreda). Projekt Zakantajmo, kako su nas vadili / Zapijmo, kot so nas učili je nastal v želji po povezavi sistemskega poučevanja in odkrivanja zakonitosti, posebnosti in enovitosti glasbene dediščine, katere temelj je čakavščina. Projekt sofinancirajo Mesto Kastav, Primorsko-goranska županija in Hrvaško društvo skladateljev (HDS). Otežene in nepredvidljive okoliščine zaradi epidemije koronavirusa (2020) so onemogočile nadaljevanje omenjenega projekta z neposrednimi gostovanji in obiski osnovnih šol in drugih vzgojno-izobraževalnih institucij Primorsko-goranske županije. Kljub težkim razmeram so Kastavke in Kastavci našli dodatno motivacijo. Zahvaljujoč svoji kreativnosti so program šole tradicijskega petja z Žensko in moško klapo Kastav leta 2020 v avdiovizualni obliki predstavili na spletni strani. Z večletnim nastopanjem v vzgojno-izobraževalnih institucijah, od vrtca prek osnovnih šol po Primorsko-goranski županiji pa do Pedagoške fakultete Univerze na Reki, si članice in člani obeh kastavskih klap prizadevajo svoje dolgoletne izkušnje, pridobljeno znanje in ljubezen do ohranjanja njihove bogate kulturne dediščine, predstaviti najmlajšim. Tako spodbujajo njihovo zanimanje za aktivno sodelovanje pri ohranjanju glasbene tradicijske dediščine. S prenašanjem doseženih spoznanj, veščin in izkušenj na mlade generacije sta morda zagotovljeni nadaljnja ohranitev ali/in kontinuiteta tega, kar so sami prevzeli iz kulturne zakladnice svojih staršev. Odgovornost srednjih generacij za prenašanje kulturne in še zlasti glas-

bene dediščine je zdaj tem večja, ker so petje in igranje (na glasbene instrumente) na podlagi istrske lestvice⁴ in klapska pesem, ti dragulji izvirne in edinstvene hrvaške kulturne dediščine, uvrščeni na Unescov seznam svetovne nesnovne kulturne dediščine. Doslej so ta projekt (v živo) izvedli na OŠ Milan Brozović v Kastavu, OŠ Fran Franković na Drenovi, na Grobniščini, v bakarskem kraju ...

Od umetne glasbe se obe klapi še največ ukvarjata z glasbo hrvaškega istrskega skladatelja Ivana Matetića Ronjgova (1880–1960): deloval je med rojstnim zaselkom Ronjgi, ki leži nedaleč (severnovzhodno) od Kastava, pa vse do Lovrana. Skladatelj se je selil med Istro, Zagrebom, Sušakom, Reko. Vse do njega hrvaška (umetna) glasba ni poznala ljudskega melosa Istre in sosednjih otokov kot gradiva za ustvarjanje nacionalnih del. Ronjgov je v svojih zgodnejših poskusih in teoretičnih spisih rešil problem istrske latentne, tj. skrite ali/in prikrite harmonije, v svojih skladbah pa je pokazal, kako je ljudska glasba teh krajev lahko temelj umetniškega ustvarjanja. Njegov skladateljski opus ni obsežen. V njem se je omejil skoraj samo na vokalno glasbo in ustvaril dela »[...] iz katerih veje duh našega človeka, njegove ljubezni do zemlje, njegovega protesta proti krivici, iz katerih vejeta duh in dih njegove domovine ... duh Istre« (Hercigonja 1972: 75). Ivan Matetić Ronjgov je s svojimi instrumentalno oblikovanimi zborovskimi glasovi naredil močan vtis. Med njegovimi deli, ki so tako ali drugače povezani z Istro in s klapskim petjem ter danes z obema obravnavanima zasedbama, so to vse: zborovske pesmi Čaće moj, narekovane⁵ za ocm (1933), Roženice, zborovska kantata (1935), Istarsko-primorska pjevanka (1940), Malo mantinjade v Rike na plade (1951), Mantinjada domačemu kraju (1954), Naš kanat je lip (1956), Na mamin grobak (1959), Galijotova pesan, balada za bas in klavir idr.

V Kastavu je dobro desetletje (1908–1918) živel in kot ravnatelj Pedagoške šole deloval veliki hrvaški književnik Vladimir Nazor (1876–1949). Znano je, da je prav v Kastavu začel pisati tudi v čakavščini. Pomemben je bil tako za razvoj čakavščine kot klapskega petja.

Literatura in viri

HERCIGONJA, Nikola: *Napisi o muzici*. Beograd: Umjetnička akademija, 1972.

njenih govorcev je v Dalmaciji in Istri, na Gradiščanskem (Avstrija) in Madžarskem. Iz nje izhaja tudi moliščina v Italiji. Mnogi jezik čakavskih Hrvatov označujejo kot dalmatinski jezik, čeprav poznamo tudi dalmaščino, ki spada med romanske jezike. Veliko hrvaških jezikoslovcev in govorcev je mnenja, da je tudi čakavščina jezik in ne samo narečje, saj ima lastno književnost in knjižni jezik. Med slovanskimi govori ima čakavščina tudi dva najstarejša jezikovna spomenika: prvi je znamenita (kamnita) Baška plošča (ok. leta 1100) na otoku Krku, ki dokumentira živ hrvaški jezik s primesmi knjižnega cerkvenoslovanskega jezika. V njem se tako v slovnični kot v besedišču mešata čakavsko narečje in staroslovanski jezik, zapisan v (stari) glagolici. Drugi je v čakavščini napisan *Vinodolski zakonik* (1288), ki je kot spomenik na vsega 14 pergamentnih listih (v glagolici) najstarejši tovrstni spomenik, hrvaški pisani popis običajnega prava in obenem najstarejši hrvaški pravni vir.

4 Tonski niz, v katerem se zaporedno menjavata polton in celton, večja ali manjša od temperiranih. Istrska lestvica je posebnost ljudske glasbe v Istri in Kvarnerju. Melodije, pevske ali instrumentalne, so vselej dvoglasne, v vzporednih tereah ali sekstah, le kadenca je v unisonu (enoglasna) ali (čisti) oktavi. Zato pesmi v istrski lestvici nikoli ne poje ali igra en sam pevec ali solist-instrumentalist, marveč najmanj dva ali tudi večja skupina, in to najmanj dvoglasno: zbor, komorna zasedba ali/in orkester.

5 Naricalka, obredna pesem, ki slavi umrlega in izraža žalost ob njegovi smrti.